

відповідною вимогам членства в Церкві Адвентистів Сьомого Дня доти, поки не буде свідчень її каяття й переродження.

6. Церква Адвентистів Сьомого Дня, у силу свого розуміння євангельського доручення, не може обмежити свою місію певною географічною територією.. Тому будь-яке обмеження цього свідчення певними географічними границями звужує рамки даного євангельського доручення. Церква Адвентистів Сьомого Дня визнає також право інших віросповідань здійснювати свою діяльність без визначення яких-небудь географічних обмежень.»

В багатьох обласних центрах України утворені Міжконфесійні Ради. Вони можуть відігравати велику миротворчу місію. При особистому спілкуванні керівників обласних об'єднань виникають дружні відносини, зникає протистояння. Напрацьовуються спільні відповіді на нагальні соціальні потреби. Але може бути і небезпека, коли ініціюються прийняття постанов, наказів релігійного характеру на користь конфесійної більшості (святкування неділі, заборона торгівлі в свята і т.п.). Це обмежує нерелігійних людей і права багатьох конфесій і є причиною протистояння і соціального напруження.

Тривожить діяльність деяких молодіжних громадських організацій, зокрема таких, якими організуються марші протесту проти релігійних сект. Акції спрямовуються на викриття «злочинного впливу сектантських місіонерів та пропаганду традиційних українських церков: УПЦ МП, УГКЦ, УАПЦ» (22 квітня Всеукраїнська молодіжна організація, м. Луцьк «НацАльянс»). Наскільки це правильно – варто тільки сказати, що сектою вони вважають баптистів, адвентистів.

Будь-які спроби поширення ідей і поглядів, що підривають довіру й повагу до певного релігійного віросповідання, а також зухвала ворожість і інші негативні почуття стосовно іншого способу життя й інших релігійних обрядів, є зазіхання на честь і гідність громадян, на їхні конституційні права і свободи, які повинні захищатися всіма членами суспільства незалежно від їхнього відношення до релігії.

Тетяна ХАЗИР-ОГЛИ (Київ)

АНАЛІЗ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН НА ПРИКЛАДІ КРИМУ

Україна – багатонаціональна та поліконфесійна держава. Мусульмани України є однією з релігійних груп, яка досить динамічно розвивається. Крим є найбільшим осередком мусульман України, офіційно на Кримському півострові 374 зареєстрованих та 612 незареєстрованих мусульманських громад.

З часів незалежності України, разом з поверненням кримських татар на батьківщину, в Криму відбувається бурхливий процес відродження їхньої релігії – ісламу. Проте віруючі зіштовхнулися тут із цілою низкою проблем – байдужістю центральної влади, татаро- та ісламофобією місцевої влади, нерозумінням, а інколи й відвертою агресивністю, а також домінуванням Української православної церкви Московського патріархату. Отже, мусульманська спільнота Криму перебуває переважно в християнському оточенні, що актуалізує питання міжконфесійних відносин в Криму. Слід відзначити, що нині в Криму існують латентні конфлікти як на міжконфесійному, так і на внутрішньоконфесійному рівнях.

Міжконфесійні конфлікти. Протягом довго часу формувались взаємовідносини між Українською Православною Церквою Московського Патріархату та мусульманами Криму. Слід зазначити, що подаються ці міжконфесійні відносини часто як добросусідські. Так, ісламознавець М.І. Кирюшко, в соціологічному дослідженні “Мусульмани в українському суспільстві” зазначає, що 58,06% мусульман позитивно налаштовані на діалог з

християнами [Кирюшко Н.И. Мусульмане в украинском обществе: социологическое исследование. – К., 2005. – С.35]. Проте інші опитування мусульман Криму засвідчують наявність тут конфліктного потенціалу. Так, практично 59% опитаних побоюються, що в Криму можуть виникнути конфлікти (міжетнічні – 28,6%, міжконфесійні – 5,6%, ті й інші – 24,7%). За цього 66% із тих, хто припускає можливість виникнення конфлікту, не можуть визначити, коли саме він відбудеться, 17,5% пророкують конфлікт у найближчому майбутньому – через 5 років, а ще 11,4% – через 10 років [Тищенко Ю., Халілов Р., Капустін М. Суспільно-політичні процеси в АР Крим: основні тенденції. – К., 2008. – С. 79]. З цієї інформації видно потенційну напруженість в міжконфесійних відносинах на Кримському півострові між мусульманами та Українською Православною Церквою Московського Патріархату. Обумовлено це прагненням УПЦ МП зберігати, а то й посилювати своє домінуюче становище на півострові, а з іншого – прагненням кримських татар поновити історичну справедливість на своїй батьківщині. Це призводить до суперечок щодо розташування культових споруд, при виділенні земельних ділянок для їх будівництва тощо.

Зазначимо, що й досі не досягнуто поновлення участі Духовного управління мусульман Криму (ДУМК) у роботі міжконфесійної ради “Мир – дар Божий”, яка об’єднує керівників восьми релігійних спільнот Криму, звідки ДУМК вийшло 2000 року. Причиною виходу мусульман з Ради стала відсутність у середині самого міжрелігійного об’єднання задекларованої в Статуті “координації міжконфесійного діалогу”. Напередодні 2000-річчя Різдва Христового, без узгодження із кримським муфтіятом, УПЦ МП почала встановлювати низку поклінних хрестів у різних населених пунктах Криму, які ледь не призвели до серйозного міжконфесійного конфлікту. Проте 2003 року муфтії мусульман Криму запропонував співголови Міжконфесійної ради “Мир – дар Божий”, митрополиту Сімферопольському й Кримському Лазарю (УПЦ МП) план поновлення співробітництва з мусульманами півострова. Муфтії наголошував на публічному визнанні несанкціонованого й неузгодженого з іншими конфесіями встановлення релігійних символів, що було спробою продемонструвати пріоритет УПЦ МП щодо інших конфесій. Крім того, муфтії мусульман Криму зазначив, що до складу Міжконфесійної ради повинно входити представництво Кримської єпархії Православної Церкви Київського Патріархату, якому було відмовлено [ДУМ Крима хочет возобновить сотрудничество с межконфессиональным советом // http://www.pravoslavie.org.ua/index.php?action=fullinfo&r_type=&id=5611].

Пропозиція муфтії не змінила ситуацію і вже протягом восьми років рада обходиться без мусульман, представників однієї із провідних конфесій Криму, що, зрозуміло, не сприяє оптимізації православно-мусульманських відносин. Проте слід відзначити наявність дружніх взаємовідносин Духовного управління мусульман Криму з Кримською єпархією Православної Церкви Київського Патріархату. Саме УПЦ КП підтримала мусульман Криму під час інформаційної акції-пікту “Від кожного – по каменю” та передала камінь, який буде використано в будівництві Соборної мечеті та засудила дії УПЦ МП із встановлення хрестів на півострові [До акції кримських татар «Від кожного по каменю» приєдналася УПЦ КП // http://islam.in.ua/index.php?PublicationID=3&Language=ukr&Module=full_news&ParentID=1208&visibletype=1].

Не сприяють налагодженню дружніх міжконфесійних стосунків дебати навколо ідеї запровадження у навчальні плани кримських шкіл курсу “Основи християнської етики”. У відкритому листі Міжконфесійної ради “Мир – дар Божий” зазначається необхідність введення курсу “Основи християнської етики” факультативно, проте в кримських школах ситуація зовсім інша. Ускладнюється вона ще й тим, що вчителів, які могли б викладати основи ісламу не вистачає, а тому діти, які вивчають основи ісламу, не маючи вчителя, дуже часто із всіма іншими відвідують уроки християнської етики. Викладачів курсу “Основи християнської етики” також не вистачає, тому дирекція шкіл Криму дуже часто замість вчителя запрошує священника. Зазначимо, що 90 відсотків опитаних мусульман

виступають за викладання в школі, принаймні своїм дітям, основ ісламу. [Решетніков Ю.Є. Актуальні питання християнсько-мусульманських відносин в Автономній Республіці Крим. // Християно-мусульманський діалог в контексті євроатлантичних прагнень України. – К., 2006. – С.42.]

Загострення міжконфесійних відносин на півострові відбувається в основному із-за земельних та економічних питань. Так Кримська єпархія УПЦ МП без зволікань отримує споруди колишніх храмів не тільки Російської церкви, але й Грецької, Вірменської і навіть давньої Константинопольської. Мусульмани повертали свої колишні культові споруди лише після тривалої боротьби (і то не завжди).

Земельні проблеми сприяли загостренню низки конфліктів. А саме: конфліктна ситуація через спільність території навколо Свято-Успенського чоловічого монастиря у місті Бахчисарай та Зинджерли-медресе; акції протесту мусульман села Гаспра у зв'язку із проектом будівництва автодороги через територію старого мусульманського цвинтаря; конфлікт у селі Голубінка Бахчисарайського району у зв'язку наміром православної громади побудувати храм на пагорбі Кільсе-баір; звернення мешканців будинку, де проживають депортовані кримські татари, у зв'язку з будівництвом православного храму у їхньому дворі; конфліктна ситуація в місті Феодосія із-за встановлення пам'ятника апостола Андрію Первозванному й хреста без узгодження з міжконфесійною радою міста тощо [Булатов А.А.Сучасні реалії православно-мусульманських відносин у Криму. // Християно-мусульманський діалог в контексті євроатлантичних прагнень України. – С.26.]

Лише за останні два роки Сімферопольська міська рада виділила православним МП чотири земельні ділянки для спорудження храмів, мусульманам – жодної (втім, як і іншим конфесіям) [Притула В. Пробудження кримського ісламу. Чи несе це якісь загрози Україні, і чим українська влада загрожує кримським мусульманам? // http://www.radiosvboda.org/article/20008/04/9988a597-5ff7-48aa-b7c2_aa8a3a6bead0.html]. Якщо центральні, кримські і місцеві владні структури допомагають УПЦ МП у відбудові православних храмів (приклади цьому – Володимирський собор у Херсонесі, Олександро-Невський собор - у Сімферополі і десятки храмів у різних містах і селах півострова), то мусульмани жодної копійки чи іншої допомоги від посадовців, органів влади держави, автономії чи місцевих органів самоврядування досі не отримували [Притула В. Пробудження кримського ісламу. Чи несе це якісь загрози Україні, і чим українська влада загрожує кримським мусульманам? // <http://www.radiosvboda.org/article/20008/04/9988a5975ff748aab7c2aa8a3a6bead0.html>].

Для більш наглядного розуміння питання забезпеченості релігійних громад Криму культовими спорудами, ми звели данні в спеціальну таблицю:

Кількість зареєстрованих / незареєстрованих релігійних громад в Криму (разом)		Кількість культових будівель (у стані будівництва, у власності, пристосованих, орендованих тощо)
1	2	3
Духовне управління мусульман Криму	335/612	355
Українська православна церква-Московський Патріархат	550	604
Українська православна церква-Київський Патріархат	40	21

Релігійні організації Свідків Єгови	39	48
Релігійні організації прогресивного іудаїзму	9	4

Більше того, уже понад 10 років Духовне управління мусульман Криму вимагає виділення землі для спорудження у Сімферополі Соборної мечеті, бо існуючі кілька мечетей не вміщують великої кількості правовірних, а на Курбан- та Ораза-байрам ДУМК вимушений орендувати для святкових намазів великі спортивні зали. Влітку 2004 року міськрада запропонувала, як компромісний варіант, ділянку на околиці Сімферополя на Ялтинській трасі. Однак коли мусульмани пристали на пропозицію і витратили більш як три роки часу для збору усіх документів та узгодження їх в різних інстанціях, а також понад 70 тисяч доларів США на розробку проекту Соборної мечеті, наприкінці 2007 року міськрада скасувала своє попереднє рішення і заборонила мусульманам будувати мечеть на цій ділянці.

Нині питання загострилося із-за нового рішення Сімферопольської міської ради, згідно якого на вул. Ялтинській буде створено лісопарк “Ювілейний”. Проте мусульмани Криму вважають це рішення незаконним. Заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу Р.Чубаров зазначає правоту Духовного управління мусульман Криму, яку підтвердив Господарський суд Криму, а потім двічі й Севастопольський апеляційний суд, куди звертався виконком Сімферопольської міськради. При цьому Р.Чубаров підкреслив, що в будь-якому випадку, “як ми й раніше говорили, восени 2008 року на цьому місці почнеться будівництво Соборної мечеті і ці роботи будуть спиратися на норми чинного законодавства України, дотримуючись якого ми, мусульмани Криму, спершу одержали дозвіл Сімферопольської міської ради на проведення всіх робіт з підготовки до будівництва, а потім, коли депутати передумали, ми своє право підтвердили рішенням українських судів” [Не вщухає конфлікт навколо місця під будівництво Соборної мечеті в Сімферополі. // http://islam.in.ua/3/ukr/full_news/1748/visibletype/1/index.html].

З іншими конфесіями Криму у мусульман складаються доволі толерантні відносини. Так, Федерація єврейських спільнот України висловила співчуття мусульманам Криму у зв’язку з актом вандалізму на мусульманському цвинтарі та закликала “всі релігійні структури країни, всі конфесії, що представлені в Україні, виступити єдиним фронтом у боротьбі проти варварів – проти тих, хто не гребує найогиднішими засобами в намаганнях зруйнувати міжнаціональний і міжрелігійний мир у нашій державі” [Федерація єврейських спільнот України висловила співчуття мусульманам Криму // <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;20659/>].

Внутрішньоконфесійні конфлікти. Конфлікт між УПЦ МП та УПЦ КП має форму теологічно-канонічного конфлікту по всій Україні. В цілому це протистояння отримало конкретне регіональне розмежування і зберігає тенденцію до відкритого міжцерковного зіткнення.

Нині відбувається наростання конфлікту в середовищі кримської умми через появу розкольницьких напрямів, опозиційних ДУМК (структура, яка сформувалась на засадах толерантного суннізму ханафітського мазхабу - напрямку, який вирізняється поміркованістю, терпимістю і навіть певним ліберальнізмом), а саме: салафітів (ваххабітів), Хізб ут-Тахрір аль-Ісламі, Табліг Джамаат, хабашитів тощо. Вони у більшості країн світу заборонені як організації “антиісламські, терористичні та такі, що дискредитують іслам в очах світової громадськості”. Мета цих організацій зводиться до наступного: безкомпромісне життя за ісламом “у думках і у справах”, дотримання Шаріату, підтримка сильної ісламської ідентичності. Відтворення єдиної ісламської

держави – Халіфату. Більшість представників зазначених організацій проводять свою діяльність, спираючись “на Коран й Сунну”. Члени Хізб ут-Тахрір, наприклад, зазначають, “що в умовах релігійного вакууму радянської влади мусульмани Криму забули основи віри, тому треба їм допомогти повернутись до “справжнього ісламу”. Натомість, існують факти причетності цієї організації до терористичних актів в Таджикистані, Узбекистані, Киргизстані, Азербайджані та країнах Близького Сходу.

Те, що ці організації з’явилися у Криму, не є випадковістю. Перш за все поява подібних організацій є відображенням місцевої релігійної нестабільності, яка триває через догматичні розбіжності серед мусульман півострова. Ці організації виступають певною опозицією Меджлісу та пропонують дещо інше вирішення кримськотатарської проблеми. Адже вони віддають перевагу ісламській ідентичності по відношенню до національної. Це створює певну загрозу “розчинити кримськотатарську проблему в безкрайньому морі утопічної світової війни за світовий халіфат”.

Зазначимо, що ідеї, як притаманні цим об’єднанням, здатні викликати не стільки міжнаціональне, скільки міжконфесійне та внутрішньоконфесійне протистояння, оскільки пов’язані із закликами боротьби з невірними незалежно від національної належності останніх. Цей вплив не завжди співпадає з традиційним духовним світоглядом кримських татар, він викликає занепокоєння та невдоволення з боку кримськотатарського духовного керівництва, послідовників традиційного ісламу, що призводить як до звільнення Духовним управлінням мусульман Криму з посад імамів, пов’язаних з фундаменталістськими групами, так і до певного розколу в мусульманському середовищі, зокрема виникненню незалежних від Духовного управління мусульман Криму релігійних громад [Решетніков Ю.Є. Актуальні питання християнсько-мусульманських відносин в Автономній Республіці Крим. // Християно-мусульманський діалог в контексті євроатлантичних прагнень України. – С.43].

Нині, згідно офіційних даних ДУМК в Криму діють майже 50 зареєстрованих так званих автономних мусульманських громад, з них ваххабіти контролюють близько 25-30 громад, хізби – приблизно 10 і хабашіти (з орієнтацією на Духовне управління мусульман України шейха Ахмета Таміма) – 11 громад. Саме ці півсотні автономних громад часто стають об’єктом критики з боку Меджлісу і Муфтіяту Криму, а також причиною для занепокоєння місцевої преси. І хоча поки що співвідношення на користь ДУМК, експерти не схильні применшувати вплив “автономістів” [Притула В. Пробудження кримського ісламу. Чи несе це якісь загрози Україні, і чим українська влада загрожує кримським мусульманам?// <http://www.radiosvoboda.org/article/2008/04/9988a597-5ff7-48aa-b7c2-aa8a3a6bead0.html>].

Слід зазначити, що кількість автономних громад дуже часто перебільшується. Можна почути цифри, які перераховують прихильників цих громад десятками тисяч. Значна кількість сюжетів по телебаченню зі згадуванням ісламських радикалів, терактів, війн на Кавказі, Близькому Сході та у Середній Азії, у суспільній свідомості кримчан проектується на Крим – і це породжує передчуття війни.

За словами директора російських й азійських програм Інституту світової безпеки (Вашингтон) Миколи Злобіна: “Крим втратить будь-яка країна, яка його буде контролювати найближчим часом, проводячи політику в інтересах мусульман. За 25-30 років Крим при будь-якому розвитку ситуації буде мусульманською територією” [Через 30 років Крим стане мусульманським – думка експерта. // http://islam.in.ua/3/ukr/full_news/1871/visibletype/1/index.html]. Такі прогнози ще більше загострюють ситуацію. “Сучасне як західне, так і російське суспільство живе у стані більш-менш вираженої ісламофобії, побоювання мусульман, особливо “радикальних” – вони подаються як ірраціональна і жорстока сила” [Загроза національній безпеці в Криму: релігійні лідери та їхня роль // Кримськотатарське питання. – 2007. – №2 (29). - С.1.]

Наприклад, кількість прихильників Хізб-ут-Тахрір зростає, вільно видаються їх видання, зокрема газета “Возрождение” (тираж 18 тисяч), що вмщує матеріали, які було б доцільно розглянути з точки зору їхньої спрямованості на розпалювання міжконфесійної та міжнаціональної ворожнечі. При цьому слід враховувати, що, згідно даних соціопитувань, 65 відсотків опитаних мусульман готові до участі в акціях протесту у випадку образи ісламу, а 35 відсотків – у випадку проявів дискримінації за національною ознакою. 8 відсотків опитаних вважають можливим застосування сили, в тому числі й терористичних актів, для захисту своїх інтересів, а 0,5 відсотка – готові брати безпосередню участь в акціях джихаду [Притула В. Пробудження кримського ісламу. Чи несе це якісь загрози Україні, і чим українська влада загрожує кримським мусульманам? // <http://www.radiosvoboda.org/article/2008/04/9988a597-5ff748aab7c2aa8a3a6bead0.html>].

Формуванню означеної ситуації сприяє неконструктивний рівень взаємовідносин між державним Комітетом у справах релігії Криму та ДУМК, а також недостатній рівень уваги з боку відповідних центральних органів влади. Вважаємо, що зростання напруженості у внутрішньоконфесійних відносинах ісламських організацій Криму, зумовлено нездатністю ДУМК заповнити релігійно-психологічний вакуум, що утворився в результаті історичного відриву кримських татар від канонічних норм традиційного (ханафітського) ісламу, що привело до заповнення його іншими течіями.

Крим може стати центром міжнаціонального конфлікту не із-за протистояння за національною ознакою, а саме із-за прагнення певних політичних сил штучно загострити ситуацію. Саме таке напруження у Криму ми мали можливість спостерігати під час президентських виборчих перегонів у 2004 році. Відтак в Криму присутні сили, які намагаються перетворити проблеми кримських татар у міжнаціональний конфлікт, що надасть можливість у потрібний момент організувати заворушення за допомогою ісламських сил, які присутні на півострові, та оголосити надзвичайний стан.

Таким чином, загрозу для України може становити злиття ісламського націонал-сепаратизму з політизованим ісламом об’єктивно може викликати або підсилити міжетнічну напруженість. Таке об’єднання може також посилити політичний потенціал конфесійних і націоналістичних рухів, надати нового імпульсу формуванню політичних блоків, не завжди лояльних до державної влади. Наочним прикладом цього можуть слугувати саме події на Північному Кавказі.

З огляду на це в Україні доцільно проводити багатовекторну і збалансовану політику стосовно мусульман з метою забезпечення внутрішньополітичної стабільності, та не допустити поширення організацій Хізб-ут-Тахрір (Ісламська партія визволення), Таблїгі Джама’ат, ваххабітів та хабашитів, які сприяють розколу української умми.